

У Житомирі тестують обладнання нової ТЕЦ і намагаються побудувати ще одну, але без документів

с 7

zt.20minut.ua

№ 36 (838) • 29.09.2021

СЕРЕДА

Стежками Житомира: шокуючі факти району паперової фабрики

с 12-13

Високий злет «Сокола»

Олександр Кухарський, член спілки краєзнавців України

17 жовтня 2021 року виповнилося 111 років від дня заснування у місті Житомирі Волинського гімнастичного товариства «Сокол», яке відіграло досить вагому роль у розвитку фізичної культури і спорту нашого краю. Сокольська гімнастика зародилася у Чехії.

Перше товариство «Сокол» було організоване у 1862 році. У газеті «Волинь» від 9 березня 1912 року згадується: «В 60-х годах минувшего столетия два чешских патриота Фигнер и Тыриш организовали в Праге первое чешское гимнастическое общество (теперь их две тысячи) с целью укрепления физических и духовных сил, столь необходимых этому авангарду славянства на западе для успешной борьбы с наседавшим на него германизмом. Чешским гимнастам, украшавшим головные уборы соколиными перьями, было присвоено название «Сокол»».

Не оминуло сокольство і території Житомирщини, які з 1869 року почали заселятися чехами. У тій же газеті читаємо: «К числу городов, куда залетела шустрая, неутомимая славянская птица, принадлежит и наш богоспасаемый град Житомир». У 1878 році сотні родин чехів із Моравії поселяються на Крошні, в Окілку, Селянщині, Високому, Кручениці та інших селах Житомирського повіту. Працьовиті і заповзятливі чеські поселенці зробили вагомий внесок у розвиток економічної та соціальної сфери тих територій, де вони осідали. За досить короткий час у Житомирі і на його околицях зводяться пивоварні заводи, ковбасні, хмелесушки, майстерні з обробки каменю, виростають чепурні садиби (до речі, деякі з них збереглися до нашого часу), закладаються величезні сади та плантації хмелю. Добротні будинки під червоною черепицею вирости в селі Окілок Житомирського повіту (нині Черняхівського району). Тамтешні чехи подбали і про спортивні майданчики, спортивну залу, будинок культури, організували пожежну команду.

Викупивши млин у Поліни Шульц у 1878 році на березі річки Кам'янка, Йосип Махачек і Богдан Янса на його місці зводять пивоварний завод. Такі ж заводи відкривають Вацлав Крупічко і Ян Громадецький, цегельний завод будує Йосип Бубен. У 1903 році запрацював Крошенський пивоварний завод «Волинь» Ігнатія Альбрехта і Ф. К. Саме житомирські та крошенські чехи виступили засновниками гімнастичного товариства «Сокол» на Волині. Зберігся список перших членів та правління товариства, у якому знаходимо власників заводів І. Альбрехта, Й. Махачека, Б. Янсу, Й. Бубена та інших.

Безумовно, одним із ініціаторів і найактивнішим організатором Волинського гімнастичного товариства «Сокол» був викладач гімнастики ІІ-ї Житомирської чоловічої гімназії Максиміліан В'ячеславович Фреліх. Ідею створення гімнастичного товариства у місті Житомирі підтримали викладачі ІІ-ї чоловічої гімназії, де і почало працю-

Максиміліан В'ячеславович Фреліх

вати товариство з 17 жовтня 1910 року. Товариство налічувало 50 членів, із них – 13 жінок. Займалися у товаристві сокольською гімнастикою та фехтуванням. У тому ж таки 1910 році Волинське гімнастичне товариство стає членом Союзу російського сокольства, правління якого розташовувалося у Санкт-Петербурзі. До союзу увійшло 9 товариств із міст України: Києва, Харкова, Одеси, Катеринослава, Житомира, Чернігова, Полтави, Кам'янець-Подільського, Богодухова.

На прохання правління Волинського товариства «Сокол» від 11 лютого 1912 року начальник губернії О. П. Кутайсов 27 лютого того ж року надає дозвіл відкрити у містечку Квасиліві Рівненського повіту відділення товариства, де проживала одна із багатьох чеських колоній. На той час відділення налічувало 42 члени і за чисельністю майже не поступалося Волинському товариству.

У червні 1912 року проходить I Всеслов'янський сокольський зліт у Празі. Волинське товариство організовує екскурсію до Праги для всіх бажаючих.

У січні 1914 року відкрилися відділення товариства в Окілку і Високому (а точніше у колонії Виногради). Напередодні Першої

Члени Крошенського товариства «Сокол», 1918 р.

світової війни Волинське товариство налічувало 217 членів (169 чоловіків і 48 жінок). Під час війни товариство не припинило своєї діяльності, незважаючи на те, що 105 соколів були призвані до діючої армії.

У серпні 1917 року Стефан Томан організовує гімнастичне товариство «Сокол» при місцевому двокласному училищі (чеській школі) на Крошні Чеській. Уже наприкінці 1917 року товариство налічувало 80 членів, працювало три відділення: дитяче (вік від 7 років), жіноче (вік від 15 років і старше), чоловіче (вік від 16 років і старше). Заняття з гімнастики та легкої атлетики проводилися тричі на тиждень в одній із кімнат училища (школи) та у дворі в 15 квадратних сажнів (в іншому документі вказано 180 квадратних сажнів, 1 сажень = 2 м 13 см). Серед перших членів Крошенського товариства були: Йосип і В'ячеслав Томани, Ганна Кноблах, Олександр і Антон Спали, Марія Копецька, Ганна і Антон Капшуки, В'ячеслав (займався стрибками у висоту) і Марія Трукси, Антон Балон, Іван і Антон Шипелі, Йосип Малі, Максим Карабанов (колишній інструктор гімнастики 44-го Камчатського полку), Антон Влодек (Влодак).

У тому ж 1917 році запрацювали товариства в Овручі при місцевій гімназії та у м. Новограді-Волинському.

Волинське товариство «Сокол» відновило роботу у 1919 році. На той час у товаристві займалися 103 спортсмени (в т. ч. 14 жінок).

Одним із організаторів відродження Волинського гімнастичного товариства «Сокол» слід вважати чеха Ярослава Івановича Гоушку. Як покажуть подальші події, Я. І. Гоушка, без усякого сумніву, відіграв важливу роль у становленні фізкультурного руху і спорту у Житомирі та на Волині у перші роки існування всеобщу. При формуванні губернского відділу всеобщу на посаду інструктора був призначений саме Я. І. Гоушка: «...спортсмен, окончивший профессорские курсы спорта и физического развития в Праге, преподававший в разных городах России около 10 лет, с огромным опытом и знаниями... участник VI слета в Праге 1912 года и других соревнований, награждался малыми и большими дипломами, венком и другими призами».

Станом на 1 квітня 1921 року у спортивних секціях товариства займалися 124 спортсмени, у травні їх вже налічувалося 141 (в т. ч. 41 жінка та 20 дітей), а на початку серпня – 223 спортсмени (в т. ч. 100 дітей). Найчисельнішою була секція гімнастики, яка охоплювала всіх спортсменів, 10 чоловік займалися легкою атлетикою, 42 – футболом, 2 – водним спортом (мабуть, плаванням).

Велику увагу у Житомирському товаристві «Сокол» приділяли розвитку футболу.

Група хлопчиків Крошенського гімнастичного товариства «Сокол», 1918 р. (сидить – крайній справа – Георгій Душек, третій ряд – третій зліва – Василь Соучек)

Стефан Франце-Антонович Томан з групою дівчаток Крошенського гімнастичного товариства «Сокол», 1918 р. (другий ряд, зліва на право, друга – Віра Душек), (фото з особистого архіву В.І. Малі)

Члени Крошенського гімнастичного товариства «Сокіл», 1922 р. Фото публікується вперше

На місцевих змаганнях та на першість міст виступали дві команди «Сокіл-1» і «Сокіл-2». Кістяк збірної команди Житомира і Волині складали саме футболісти «Сокола». Перший відомий матч відбувся у квітні 1921 року у Бердичеві між збірними командами міст Бердичева і Житомира, який закінчився з рахунком 3:3.

1 травня 1921 року на майданчику державного учительського інституту (нині Житомирський державний університет ім. І. Франка) тисячі житомир'ян стали свідками захоплюючої гри, в якій зустрілися команди «Сокіл-1» та «Уніон-1» (перша любительська команда). Поєдинок завершився з рахунком 3:1 на користь «Сокола». Однак відомості про склад команди та авторів забитих голів, на жаль, відсутні.

Але відомо, що за «Сокіл» виступали воротарі Віктор Варенцов, Василь Угнівий, у захисті грав Микола Варенцов, у півзахисті – один із кращих футболістів і легкоатлетів Житомира двадцятих років Вадим Снетенчук, а також Стефан Іваницький. Серед нападників виділялися Леонід Таранович, Олександр Єгоров, Віктор Карабанов. Незмінним капітаном команди «Сокола» був Козловський.

Перші змагання з легкої атлетики та гімнастики спортсмени «Сокола» провели 1 вересня 1921 року на майданчику Житомирського державного учительського інституту. Рекордами Житомира відзначилися Віктор Карабанов (стрибки у довжину 4 м 72 см та висоту 1 м 43 ½ см), Стефан Іваницький (біг 100 м – 11,4 с), Ян Розит (штовхання ядра 10 м 18 см). Змагання гімнастів виграв Микола Вакулка (146 балів із 200), другим був Василь Угнівий (143 бали), третім призером став Борис Тарасевич (140 балів). Серед жінок перемогу святкувала Мітягіна (99 балів із 140), на другій сходинці опинилася Єлизавета Бутусова (83 бали), на третьому місці Ірина Дядюша (Дядюшина) – 81 бал.

Початок 1922 року був обнадійливим для Житомирського спортивного товариства «Сокіл». Товариство продовжувало організовувати показові виступи, весняні змагання з гімнастики, легкої атлетики, футболу. Спостерігалось зростання майстерності сокільських спортсменів не тільки на Волині та Україні, а й по всій Росії. Мабуть, такі обставини не дуже сподобалися вождям революції. В діяльності спортивних товариств «Сокіл», «Маккабі», «Спорт» та інших вони почали вбачати буржуазно-націоналістичні і шовіністські ознаки, і 22 червня 1922 року «Сокіл» перестав існувати.

Після 22 червня 1922 року на базі товариства «Сокіл» створили спортивний клуб, а Крошенське товариство стало називатися спортивним гуртком. Були закриті відділення Волинського товариства у селі Окілок, колонії Виногради та овруцький «Сокіл».

4–6 серпня 1922 року відбулася І Волинська губернська олімпіада, де колишні соколи були найсильнішими майже у всіх видах програми, а Вадим Снетенчук був одним із кращих легкоатлетів у складі збірної команди України, яка брала участь у І чемпіонаті РРФСР з легкої атлетики. Події 1922 року, пов'язані з гімнастичними товариствами «Сокіл», наочно продемонстрували нездатність діячів всеобучу організовувати і керувати фізкультурно-спортивним рухом, на противагу таким професіоналам, якими були Ярослав Іванович Гоушка, Стефан Франце-Антонович Томан, Віктор Іустинович Карабанов, Микола Іустинович Левицький, Сергій Іванович Іванов та багато інших перших спортивних інструкторів Житомирщини.

Трагічна доля спіткала багатьох членів крошенського «Сокола», які були розстріляні 28 вересня 1938 року під час сталінських репресій. Серед розстріляних – засновник крошенського товариства «Сокіл» С. А. Томан. Не оминула лиха доля і деяких членів сокільських організацій с. Окілок, колонії Виногради, Селянщини.

Під час відкриття меморіальної дошки репресованим чехам у Житомирі (справа наліво - посол Чехії в Україні Іван Почух, Міністр закордонних справ Чехії Лубомір Заоралек та автор статті Олександр Кухарський)

17 вересня 2014 року у Житомирі біля пам'ятника жертвам політичних репресій відкрилася меморіальна дошка чехам, розстріляним у 1938 році. На відкритті були присутні міністр закордонних справ Чехії Лубомір Заоралек, посол Чехії в Україні Іван Почух, голова Житомирської обласної державної адміністрації С. О. Машковський, заступник міського голови міста Житомира О. М. Бочковський, голова чеської національної ради України Л. Ф. Мухіна, члени Житомирської спілки волинських чехів, заслужений лікар України, почесний громадянин міста Житомира В. Й. Башек. Учасникам зібрання було вручено на пам'ять книгу «Історія гімнастичного товариства «Сокіл» на Волині» (автори О. С. Кухарський та Г. П. Грибан).